

DE ONAFHANKELIJKHEID VAN DE ADVOCAAAT

Stafhouder Edgar BOYDENS

HOOFDSTUK I. INLEIDING

De meeste auteurs bevestigen dat het essentiële kenmerk van ons beroep onze onafhankelijkheid is, en dat daarin de reden en de verantwoording ligt van de voorrechten verbonden aan de beroepsuitoefening.¹ Het Charter van de Advocaat van 25 november 1993, ondertekend door alle stafhouders van de Ordes van advocaten stelt duidelijk dat de advocaat een vrij beroep uitoefent en dat zijn onafhankelijkheid en integriteit een doeltreffende tussenkomst waarborgen. De onafhankelijkheid is dan ook niet alleen een waarborg voor de rechtstaat, de overheid en de rechterlijke macht, maar tevens voor de cliënten die er kunnen van uitgaan dat hun belangen worden verdedigd zonder dat hierin een persoonlijk voordeel van de advocaat aan de orde is. De onafhankelijkheid is vooral een houding, een instelling van de advocaat tegenover zijn cliënt, tegenover de rechtbank, de overheid en elke derde en moet dan ook worden beoordeeld in het licht van de taak van de advocaat, nl. het waarborgen van de rechten van zijn cliënt, en de aard van zijn beroepswerkzaamheid.

Over de taak van de advocaat en de aard van zijn beroepswerkzaamheden werd al heel wat geschreven. Nog al te vaak - en ten onrechte -, wordt de advocaat in dat verband aangeduid als een medewerker van het gerecht, of de eerste rechter van de zaak. Meer gepast is de Duitse definitie van onafhankelijk orgaan van de rechtspleging², hoewel hier nog teveel de nadruk ligt op de enkele activiteit van de advocaat voor de rechtbanken. De rol van de advocaat als adviesverlener is minstens even belangrijk geworden. Daarnaast zijn zich nog andere taken bij de beroepswerkzaamheid van de advocaat komen voegen: zo o.m. de gerechtelijke mandaten, arbitrage, onderhandelingsmandaten.

De advocaat is evenmin rechter, en zijn taak is niet het oordelen over aanspraken van de staat tegen particulieren, van particulieren tegen de staat of van particulieren onderling. De advocaat heeft weliswaar de wettelijke plicht geen zaak aan te raden of te verdedigen die hij naar eer en geweten niet geloofwaardig te zijn³, maar dit maakt hem niet tot rechter. Het is enkel een persoonlijke plicht tot loyaliteit, eerlijkheid en een verbod van medeplichtigheid aan onrecht. De advocaat is niet zoals de rechter belast met de belangen van de gemeenschap, maar met het belang van een partij en zal dus in eerste instantie rechtsfeiten en rechtsgevolgen beoordelen in de zin van onderzoeken en evalueren. Niet oordelen maar beoordelen⁴. Het opsporen en verzamelen van bewijsmateriaal behoort dan ook niet tot zijn taak. Getuigen is evenmin zijn rol, en getuigen in een zaak die men pleit is strijdig met de onafhankelijkheid en met het beroepsgeheim. De advocaat zal zich niet persoonlijk borg stellen of geld lenen aan zijn cliënt, hij zal evenmin geschreven verklaringen opstellen van getuigen.

---

¹ Zie J. STEVENS, *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, nr. 4.

² Zie ook J. STEVENS, *o.c.*, nr. 445.

³ Art. 429 Ger. W., eedformule.

⁴ Zie ook J. STEVENS, *o.c.*, nr. 447.

De taak van de advocaat bestaat erin de rechten van zijn cliënt te waarborgen, hetzij door hem advies te verlenen, hetzij door hem in rechte bij te staan of te vertegenwoordigen. De advocaat moet daarbij blijk geven van een onbespreekbare onafhankelijkheid. Die onafhankelijkheid wordt algemeen aanzien als het basiskenmerk van onze beroepsuitoefening. Vaak worden in één adem door ook het beroepsgeheim, de waardigheid, de rechtschapenheid, de kiesheid en de partijdigheid mee opgesomd als de kernwaarden van het beroep van advocaat. Zonder afbreuk te willen doen aan de belangrijkheid en de plaats van het beroepsgeheim, de rechtschapenheid, de waardigheid, de partijdigheid en de kiesheid, dient toch vastgesteld te worden dat deze kenmerken van ons beroep meestal in functie staan van de onafhankelijkheid.

De regels verbonden aan de onafhankelijkheid zijn deels wettelijk geregeld, zoals tal van onverenigbaarheden, maar ook door reglementen en gebruiken. Dit houdt grotendeels verband met de twee deelaspecten van de onafhankelijkheid van de advocaat, namelijk de onafhankelijkheid in de organisatie van het beroep enerzijds, en de onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep van advocaat anderzijds.⁵

Wat de organisatie van het beroep betreft, wordt algemeen aanvaard dat de onafhankelijkheid van de advocaat een recht is dat moet gevrijwaard worden. Artikel 444 Ger. W. bepaalt: “*De advocaten oefenen vrij hun ambt uit ter verdediging van het recht en de waarheid*”, waarbij de “vrij” staat voor onafhankelijk⁶. Terecht wordt hierbij dus het onderscheid aangegeven tussen de onafhankelijkheid waarop de advocaat moet kunnen rekenen van de overige pijlers van de rechtsbedeling, nl. de rechter en het openbaar ministerie.

Wat de uitoefening van het beroep betreft, wordt veelal gesteld dat de onafhankelijkheid van de advocaat zijn plicht is. Vandaar dan ook dat de bestaande gebruiken en reglementeringen hoofdzakelijk hiermee verband houden.

HOOFDSTUK II. ONVERENIGBAARHEDEN

De onverenigbaarheden zijn geïnspireerd door de onafhankelijkheid inherent aan het beroep van advocaat en de waardigheid van de balie. Teneinde de advocaat in staat te stellen zijn beroep uit te oefenen met de vereiste onafhankelijkheid en op een wijze die strookt met zijn plicht mee te werken aan de rechtsbedeling, is de uitoefening van bepaalde beroepen en ambten onverenigbaar met het beroep van advocaat.

De advocaat, die een cliënt vertegenwoordigt of verdedigt voor een rechtscollege of tegenover een overheid van een lidstaat van ontvangst, zal daar de regels van onverenigbaarheid naleven, die gelden voor de advocaten van die lidstaat van ontvangst.

Meestal wordt een onderscheid gemaakt tussen onvoorwaardelijke onverenigbaarheden, omdat ze zo voorzien zijn in de wet, en voorwaardelijke onverenigbaarheden. Bepaalde beroepen of ambten zijn niet verenigbaar met het beroep van advocaat, andere betrekkingen of

---

⁵B; THEEUWES, openingsredenaar te Brussel in 2006 met *De onafhankelijkheid van de advocaat*, uitgegeven door Maklu, 2006, 14 e.v.

⁶ Zie het verslag van Ch. VAN REEPINGHEN, 1964, B.S. 201.

werkzaamheden zijn dan weer in welbepaalde voorwaarden verenigbaar met het beroep van advocaat.⁷

HOOFDSTUK III. DE VERDEDIGING VAN PERSOONLIJKE BELANGEN

§ 1. DE ADVOCaat ZAL ER ZICH VAN ONTHOUDEN ZIJN PERSOONLIJKE, DIRECTE OF INDIRECTE BELANGEN IN BURGERLIJKE, DISCIPLINAIRE EN STRAFZAKEN TE VERDEDIGEN

Deze regel, die vrij strikt is, druist weliswaar in tegen de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, meer bepaald artikel 440, waarin het pleitmonopolie aan de advocaat wordt toegewezen, en artikel 758, dat een uitzondering voorziet op dit monopolie ten voordele van de partij die in persoon verschijnt, maar aan de rechter de mogelijkheid laat om de uitoefening van dit recht te ontfagen indien hij oordeelt dat passie of onervarenheid zou beletten de zaak met de nodige kiesheid en de noodzakelijke klaarheid te behandelen. Alleen de rechter die door het geding is gevat, heeft de bevoegdheid om de toepassingsvoorwaarden van dit artikel te beoordelen.

Toch hebben de organen van de Orde de bevoegdheid om in de bepalingen van de plichtenleer de verbintenissen te formuleren die eigen zijn aan de leden van de balie, zelfs zover reikend dat de uitoefening van hun individuele vrijheden worden beperkt.⁸

De onafhankelijkheid van de advocaat ten opzichte van de belangen die hem zijn toevertrouwd vormt een der grondslagen van de plichtenleer van de balie, en van het aanzien dat de balie geniet. Zowel door reglementen van plichtenleer als wegens eerbiediging van vastgelegde gebruiken, mogen de gezagsorganen aan de advocaten, zelfs buiten de uitoefening van hun beroep, bijzondere plichten opleggen die niet aan de gewone burger als zodanig ten laste vallen. De auteurs geven op een algemene wijze de aanbeveling aan de advocaat om zich te onthouden van het pleiten van zijn eigen zaak. Indien de regel van de onthouding algemeen wordt aanvaard wanneer het gaat om de verdediging van de belangen van de echtgenoot of een verwante, moeten de redenen die dit ingeven zeker gelden voor de advocaat die zijn eigen zaak zou wensen te pleiten.

Een advocaat mag dus niet optreden en pleiten voor de rechtsmachten in zijn eigen zaak, ook niet wanneer hij niet in toga verschijnt. Dit geldt zowel in burgerlijke als in strafzaken. Ook erelooninvorderingen pleit men nooit zelf. Bepaalde auteurs houden voor dat deze regel niet bepaald is ingegeven door de onafhankelijkheid, maar wel door de waardigheid van het beroep, en dat het niet met deze waardigheid overeenstemt dat een advocaat als eiser of verweerder zijn eigen zaak zou pleiten.

Artikel 6 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens bepaalt dat eenieder het recht heeft zichzelf te verdedigen. Daarom moet de traditionele regel ook worden genuanceerd. De stagiair die moet verschijnen voor de commissie van vrijstellingen van sociale zekerheidsbijdragen, kan derhalve wel degelijk zijn eigen zaak verdedigen, maar ook de verschijning voor andere commissies (reisgeschillen etc.) valt buiten de strikte toepassing

---

⁷ Zie het deel 'De toegangsvoorwaarden tot de stage en het beroep' in deze cursus.

⁸ R.v.St. (3de kamer) nr. 16.204, 18 januari 1974, *T. Aann.* 1974, 30, in verband met een vordering tot vernietiging van het reglement van plichtenleer van de orde van architecten.

van bovenvermelde regel. Al werd ooit het tegendeel geoordeeld, onder meer door de raad van de Franse Orde in Brussel, op 31 januari 1989.

In tuchtzaken moet de advocaat zich laten bijstaan, al wordt dit principe niet in alle balies van ons land op gelijke wijze toegepast. Zo kan aan verscheidene balies in een tuchtzaak de advocaat, zij het dan niet in toga, zelf zijn verdediging waarnemen. Wanneer dit omwille van de ernst van de feiten of de aard van zijn verweer aangewezen lijkt, zal de stafhouder hem aanraden een verdediger aan te spreken.

§ 2. HET BEHOORT TOT DE VASTE GEBRUIKEN DAT ADVOCATEN NIET PLEITEN VOOR FAMILIELEDEN TOT IN DE DERDE GRAAD

Ook dit gebruik verdient nuancering al is het terug te vinden bij de meeste auteurs⁹. Toch is de omzendbrief van stafhouder H. SEGERS van 6 juni 1979 te Antwerpen vermeldenswaard¹⁰ waarin nog eens duidelijk wordt gesteld dat de onafhankelijkheid van de advocaat ten opzichte van de hem toevertrouwde belangen tot gevolg heeft dat hij er zich van moet onthouden voor zichzelf te pleiten, voor zijn ouders, zijn kinderen of echtgenote. Wat andere familieleden betreft, zal de advocaat naar eigen inzicht oordelen of de zaak niet te persoonlijk en eventueel te passioneel is geladen om een objectieve verdediging te kunnen waarnemen en in geval van twijfel zal hij best de stafhouder raadplegen.

Deze benadering lijkt het meest aangewezen. Het is immers onaanvaardbaar dat advocaten zouden optreden in familiale geschillen van neven of nichten, indien dergelijke procedures aanleiding geven tot geladen pleidooien. Maar het is eveneens onaanvaardbaar dat advocaten niet zouden kunnen optreden voor familieleden die hen raadplegen voor het opstellen van een overeenkomst voorafgaandelijk aan een echtscheiding. Indien de advocaat volledig onafhankelijk kan blijven optreden, en zich op geen enkel ogenblik beïnvloed weet door zijn cliënt, kan niets hem in de weg staan om op te treden voor familieleden. Het ligt voor de hand dat dit niet kan voor dichte familie, zoals ouders, broers en zussen, of kinderen, maar wat kan verhinderen dat advocaten optreden voor de invordering van onbetaalde facturen of voor betwistingen van verkeersaansprakelijkheid van andere familieleden?

Er zal derhalve steeds een persoonlijke appreciatie van de advocaat nodig zijn om te weten of hij in een welbepaalde zaak of voor een welbepaalde cliënt kan optreden met de vereiste onafhankelijkheid. Die appreciatie zal wellicht minder moeilijk zijn indien men als advocaat geroepen is om op te treden voor familie of vrienden, of wanneer tegenstrijdige belangen tussen cliënten of gewezen cliënten aan de orde kunnen zijn. Meer problemen ontstaan er wanneer het aantal zaken van één cliënt de aanvaarding van andere cliënten materieel onmogelijk maakt, of wanneer de omzet van een bepaalde cliënt een feitelijke financiële afhankelijkheid in hoofde van de advocaat creëert.

---

⁹ A. BRAUN en F. MOREAU, « La profession d' avocat », in X, (ed.), *R.P.D.B., Complément VI*, Brussel, Bruylant, 1985.

¹⁰ Zie ook J. STEVENS, *o.c.*, nr. 602.

§ 3. INDIEN DE ADVOCaat IN EEN WELBEPAALED ZAAK OM EEN VAN BOVENVERMELDE REDENEN NIET KAN OPTREDEN, GELDT DIT OOK VOOR ZIJN MEDEWERKERS, STAGIAIRS EN VENNOTEN

Deze regel, die van algemene aard is, heeft meer met de waardigheid van de advocaat te maken dan wel met zijn onafhankelijkheid. Indien de advocaat zijn ereloonstaten zelf niet kan invorderen van cliënten of gewezen cliënten, wordt het niet passend geacht dat hij dit toevertrouwt aan een medewerker of vennoot wiens naam eveneens op het briefhoofd verschijnt, of waarvan het cliënteel weet of kan vermoeden dat het om een naamleener gaat.

HOOFDSTUK IV. TEGENSTRIJDIGE BELANGEN - GEWEZEN CLIËNTEN

De advocaat moet zijn cliënten in alle onafhankelijkheid kunnen bijstaan en mag dus niet worden beïnvloed door belangen van andere cliënten of gewezen cliënten, laat staan door een persoonlijk belang in een geding of transactie. De cliënt moet kunnen vertrouwen op de loyale bijstand van zijn advocaat, dat wil zeggen dat alle verstrekte informatie volstrekt vertrouwelijk blijft.

Het opsporen en registreren van een mogelijke tegenstrijdigheid van belangen is niet altijd evident, zeker niet voor advocaten die in allerhande samenwerkingsverbanden werken.

De reglementeringen in de verschillende balies zijn in dat verband niet overal gelijklopend. Sommige balies voorzien dat een advocaat die belast is met de belangen van een handelaar die aan zijn schuldeisers voorstellen wil doen met het oog op het bekomen van een gerechtelijk akkoord, niet gerechtigd is om de schuldeisers te vragen hem een volmacht te geven om op de concordataire vergadering te stemmen. De reden hiervoor is voor de hand liggend: de advocaat kan geen gemandateerde worden van de tegenpartijen van zijn cliënt. Nochtans laten andere balies dit wel toe, zij het dan onder welbepaalde voorwaarden.

§ 1. DE EUROPESE GEDRAGSCODE

Artikel 3.2 van de Europese Gedragscode vat de principes van de tegenstrijdige belangen overzichtelijk samen in vier grote regels:

- 1. De advocaat behoort in eenzelfde zaak niet de raadsman, de vertegenwoordiger of de verdediger te zijn van meer dan één cliënt, indien er een belangentegenstelling tussen deze cliënten bestaat of er een wezenlijke dreiging bestaat dat een zodanige tegenstelling zou ontstaan.*
- 2. De advocaat dient zich ervan te onthouden de zaken van alle betrokken cliënten te behandelen indien zich een tegenstrijdigheid van belangen voordoet, het beroepsgeheim dreigt te worden geschonden of zijn onafhankelijkheid in gevaar dreigt te komen.*
- 3. De advocaat mag geen zaak van een nieuwe cliënt op zich nemen, indien de geheimhouding van de inlichtingen die hij van een vroegere cliënt heeft gekregen,*

dreigt te worden aangetast of indien de kennis, die hij van de zijde van de vroegere cliënt had verkregen, de nieuwe cliënt ongerechtvaardigd zou bevoordelen.

4. *Als advocaten het beroep in groepsverband uitoefenen zijn de artikelen 1 tot 3 van toepassing zowel op de groep in haar geheel als op haar individuele leden.*

§ 2. TEGENSTRIJDIGHEID IN DEZELFDE ZAAK – ALGEMENE REGEL

Er is dan ook een algemeen verbod tot raadgevingen of pleidooi voor een partij indien:

- de advocaat in dezelfde aangelegenheid of een die daarmee nauw verband houdt, al voor een andere partij met een tegenstrijdige belang optreedt;
- de advocaat al eerder in dezelfde aangelegenheid of een die daarmee nauw verband houdt, voor een andere partij met een tegenstrijdig belang is opgetreden;
- de advocaat uit een eerdere tussenkomst als raadsman van de tegenpartij, of als arbiter of bemiddelaar in zaken waarin de tegenpartij betrokken was, of als bestuurder van de tegenpartij, over precieze gegevens beschikt omtrent die tegenpartij, die in een aangelegenheid waarin hij wordt gevraagd op te treden, tegen die tegenpartij zouden kunnen worden gebruikt.

§ 3. TEGENSTRIJDIGHEID IN EEN ANDERE ZAAK – ALGEMENE REGEL

Het is eveneens verboden in een andere aangelegenheid op te treden tegen een cliënt of voor de persoon die in een zaak die door de advocaat wordt behandeld de wederpartij is van een cliënt.

Op deze regel bestaan er uitzonderingen, die nogal verschillen van balie tot balie. Algemeen is wel aanvaard dat de advocaat van een departement van de Belgische staat, van gemeenschappen en gewesten mag pleiten tegen een ander departement, behoudens het aanwenden van gegevens, door het beroepsgeheim gedekt, in de ene hoedanigheid vernomen, tegen het andere departement.

Zo ook wat verzekeringsmaatschappijen betreft mag een advocaat van de ene maatschappij tegen haar pleiten in zaken vreemd aan deze die hij behandelt.

§ 4. TEGENSTRIJDIGHEID - UITZONDERINGEN

In bepaalde materies leidt de specialisatie van de advocaat tot een uitzondering op de regel dat men geen belangen voor en tegen dezelfde cliënt terzelfder tijd kan verdedigen. Bepaalde balies zijn hier al reglementerend opgetreden, anderen niet.¹¹ Toch lijken de volgende uitzonderingen aan heel wat balies thans verworven:

1. De advocaat van een verzekeraar mag in aansprakelijkheid zaken adviseren en pleiten tegen dezelfde verzekeraar;

---

¹¹ Zie J. STEVENS, *o.c.*, nr. 612.

2. De advocaat mag optreden voor de persoon die in een aangelegenheid die door hem wordt behandeld, de tegenpartij is van zijn cliënt op voorwaarde dat hij daartoe de toestemming van zijn cliënt ontving;
3. Wanneer een cliënt meerdere advocaten raadpleegt, mag zijn advocaat ook tegen deze cliënt optreden wanneer deze cliënt in een geding of aangelegenheid een beroep doet op een andere raadsman, of wanneer het duidelijk is dat de cliënt dat zal doen, of wanneer de advocaat slechts occasioneel optreedt. De advocaat zal de tweede cliënt meedelen dat hij in andere dossiers optreedt voor de eerste cliënt.

Bovenvermelde regels beletten niet dat de advocaat rechtstreeks handelt met de tegenpartij of met de partners van zijn cliënt die geen advocaat hebben aangesteld. Men is in dat geval wel verplicht de tegenpartij of de medecontractant nadrukkelijk te wijzen op het feit dat men alleen optreedt als raadsman van zijn eigen cliënt, en dat op geen enkel ogenblik hierover twijfel ontstaat. Deze loyaliteit houdt evenwel niet in dat men op ieder ogenblik verplicht is de tegenpartij in persoon in te lichten over alle mogelijke gevolgen en de voorzienbare voor- of nadelen van de voorgenomen oplossingen.

Bovenvermelde regels beletten evenmin dat men tezelfdertijd de belangen kan behartigen van twee of meer partijen die tot een minnelijke oplossing wensen te komen. Vereist is wel dat de belangen van deze personen niet absoluut onverzoenbaar blijken te zijn, en dat tussen hen geen enkele rechtspleging hangende is die verband houdt met de aan de advocaat opgedragen taken, met uitzondering uiteraard van de rechtspleging tot vaststelling van het akkoord, of het gemeenschappelijke verzoekschrift tot echtscheiding door onderlinge toestemming. De advocaat zal de partijen op voet van volstreekte gelijkheid moeten behandelen, en indien de verzoeningspoging niet slaagt, of indien één van de partijen de aangepane verbintenissen niet naleeft, zal hij zijn rol van gemeenschappelijke raadsman niet verder kunnen vervullen en zal afzien van de verdediging van al de hem toevertrouwde belangen. Indien men dus de gebruikelijke raadsman is van één partij, verdient het aanbeveling niet op te treden of advies te geven voor de cliënt en een derde, aangezien er een kiese toestand ontstaat.

Toch is het niet mogelijk op te treden voor twee of meer partijen, zelfs indien er een fundamenteel akkoord bestaat, indien deze partijen ingevolge de techniek van de rechtspleging zelf als tegenstander tegenover mekaar staan.

Het meest voorkomende voorbeeld betreft de procedure ingesteld tot revindicatie na beslag. Het gebeurt vaak dat de inbeslaggenomen goederen toebehoren aan de bijzit, de vriend of de levensgezel van de cliënt. Ondanks het feit dat beiden, de cliënt lastens dewelke beslag is gelegd en de rechtmatige eigenaar-levensgezel, akkoord gaan om samen dezelfde raadsman te nemen, kan dit niet door de techniek van de revindicatievordering, waarbij de eigenaar van de in beslag genomen goederen zowel de beslaglegger als de beslagene dagvaardt voor de beslagrechter als zijn tegenstrevers. In dat geval verhindert de techniek van de rechtspleging dus de tussenkomst van dezelfde advocaat.

Een ander voorbeeld is het optreden van de advocaat van een verzekeringsmaatschappij tegen de verzekerde nadat hij in dezelfde zaak beider belangen behartigde.¹²

Leden van associaties en groeperingen zullen er zich in principe van onthouden als advocaat op te treden indien een ander lid van die associatie zich op grond van bovenvermelde bepalingen zou moeten onthouden. Dit geldt eveneens voor medewerkers of stagiairs die in

---

¹² Zie ook advies nr. 40 van het departement deontologie OVB: belangenconflict – advocaat van de verzekeraar mede optredend voor de verzekerden.

het samenwerkingsverband hun beroep uitoefenen. Deze regel is niet van toepassing op leden van een netwerk, tenzij dit netwerk bij cliënten de indruk zou wekken als één kantoor op te treden.

§ 5. BELANGENCONFLICTEN – HISTORISCHE EVOLUTIE

De laatste 10 à 20 jaar is er een belangrijke evolutie merkbaar in de relatie advocaat – cliënt (ook reeds voorheen, maar in mindere mate).

Vroeger had zeer dikwijls de rechtzoekende, of hij nu particulier was, zelfstandige, kleine onderneming of zelfs grote onderneming, de gewoonte voor zijn diverse juridische problemen een beroep te doen op één enkele advocaat, dit in het kader van een jarenlange duurzame relatie, advocaat die dan als het ware de vertrouwenspersoon was of werd van de betrokkene of van het bedrijf, en gaandeweg volledig op de hoogte was van de meest vertrouwelijke informatie zowel op privé-gebied als bedrijfsmatig.

In die optiek was het uiteraard evident dat de regel van loyaliteit met zich meebracht dat men niet optrad tegen een cliënt, ook normaal niet tegen een vroegere cliënt.

Dit klassieke patroon, vroeger bijna de regel, is thans eerder de uitzondering geworden.

Diverse oorzaken liggen hieraan ten grondslag: de steeds grotere complexiteit van de wetgeving en het juridisch gebeuren, die maakt dat voor heel wat juridische problemen de cliënten gespecialiseerd advies zoeken, en zich bij voorkeur wenden tot een gespecialiseerd advocaat; de specialisatie zelf van vele advocaten, die niet meer alle materies kennen en opvolgen, en bijgevolg ook niet meer de mogelijkheid hebben de cliënt voor al zijn problemen bij te staan; het grote aantal overnames en fusies in ondernemingen, met verandering van eigenaars, wijziging van gevoerde politiek, onder meer op juridisch gebied enz. tot gevolg; de grote mobiliteit van directie en kaderleden in ondernemingen, met als gevolg dat de gesprekspartners van de advocaat bij de cliënt soms zeer snel veranderen.

Ook aan de zijde van de advocatuur is er veel beweging: advocaten zijn gaan samenwerken in associaties en groeperingen, eerst lokaal, daarna regionaal, nationaal en transnationaal; ook in de wereld van de advocatuur is er mobiliteit, waarbij, zeker in periodes van hoogconjunctuur, advocaten veranderen van kantoor, associaties splitsen, fusioneren enz.

Al deze elementen brengen met zich mee dat het begrip loyaliteit gesteund op een vertrouwensband tussen advocaat en cliënt, veel lossier geworden is dan voorheen het geval was, en bijgevolg dient gezocht te worden naar regels welke, bij het beoordelen of een advocaat al dan niet in een bepaald dossier kan optreden of adviseren, rekening houden met de actuele evolutie.¹³

De regeling inzake belangenconflicten onderging aan een aantal balies dan ook een grondige facelift.¹⁴

---

¹³Zie ook B. ASSCHERICKX, “Deontologie, Recente ontwikkelingen en praktische toepassing”, in X. (ed.), *Ed. du Jeune Barreau de Liège*, 2007, 141 e.v.

¹⁴Zie o.m. in Brussel: Beslissing van de Raad van de Orde te Brussel van 3 februari 2003, Codex Deontologie artikels 2 tot en met 8bis.

Al is het relatief moeilijk, zo niet onmogelijk, op waterdichte wijze alle hypothesen van belangenconflicten op een correcte manier te omvatten en op te lossen, toch is het meestal de bedoeling om een aantal richtlijnen vast te leggen, als houvast, om een reeks situaties op te lossen, rekeninghoudend met de hierboven geschetste evolutie. In dat verband is ook belangrijk nog even te herhalen wanneer er juist sprake is van een belangenconflict.

Het belangenconflict ligt voor:

- wanneer de advocaat zijn tussenkomst voor de cliënt door de belangen van andere cliënten, van gewezen cliënten of van derden, dan wel door zijn strijdige persoonlijke belangen laat beïnvloeden;
- wanneer een beïnvloeding zoals in het vorige lid omschreven op objectief aantoonbare wijze waarschijnlijk is.

Deze richtlijnen kunnen als volgt worden samengevat:

I. Optreden tegen een bestaande cliënt

“Een advocaat kan tegen een bestaande cliënt optreden indien :

- a. het algemeen bekend is dat de cliënt systematisch beroep doet op verschillende advocaten en in een nieuwe aangelegenheid een andere advocaat heeft aangewezen of zulks duidelijk zal doen;*
- b. een advocaat voor die cliënt slechts occasioneel optreedt of is opgetreden;*
- c. de cliënt uitdrukkelijk heeft meegedeeld geen bezwaar tegen de tussenkomst van de advocaat te hebben.*

De advocaat moet de tweede cliënt mededelen dat hij in andere aangelegenheden voor de eerste cliënt optreedt.”

Deze regel nuanceert het vroegere bijna absolute verbod om tegen een bestaand cliënt op te treden. De praktijk toont aan dat heel wat cliënten op meer dan één advocaat een beroep doen, en dat bepaalde cliënten, zeker met grote of belangrijke contentieux, een reeks advocaten raadplegen.

In gespecialiseerde materies wordt vastgesteld dat bepaalde ondernemingen er soms een systeem van maken alle grotere of gespecialiseerde kantoren in één of een paar dossiers te raadplegen, met hetzij de bedoeling, minstens het resultaat, aldus te belemmeren dat deze kantoren tegen de onderneming zouden optreden.

Ook de specialisatie van advocaten brengt mee dat zij of hun kantoor soms slechts zeer occasioneel, voor één enkele zaak, door een cliënt worden geraadpleegd, cliënt van wie de advocaat uiteindelijk niet de gebruikelijke raadsman is.

II. Optreden tegen een gewezen cliënt

“Een advocaat kan enkel tegen een gewezen cliënt optreden indien:

- a. die gewezen cliënt in een nieuwe aangelegenheid een andere raadsman heeft aangewezen of verklaart zulks te zullen doen en die aangelegenheid geen nauw verband houdt met de eerdere aangelegenheid waarin de advocaat is tussengekomen;*
- b. die gewezen cliënt in een nieuwe aangelegenheid een andere raadsman heeft aangewezen of verklaart zulks te zullen doen en uitdrukkelijk geen bezwaar tegen de tussenkomst van de advocaat laat gelden, ook al betreft het een aangelegenheid die nauw verband houdt met de eerdere aangelegenheid waarin de advocaat is tussengekomen;*
- c. het algemeen bekend is dat die gewezen cliënt systematisch beroep doet op verschillende advocaten en in een nieuwe aangelegenheid een andere advocaat heeft aangewezen of zulks duidelijk zal doen;*
- d. een advocaat voor die gewezen cliënt slechts occasioneel is opgetreden;*
- e. die gewezen cliënt uitdrukkelijk heeft medegedeeld geen bezwaar tegen de tussenkomst van de advocaat te hebben.*

De advocaat moet de tweede cliënt mededelen dat hij in andere aangelegenheden voor de eerste cliënt optrad.”

Deze regels zijn grotendeels gelijkaardig aan deze voor het optreden tegen een bestaande cliënt, evenwel met dien verstande dat nader wordt gepreciseerd (punten a en b) in welke gevallen een advocaat die wel de gebruikelijke frequente raadsman geweest is van een cliënt, daarna tegen deze gewezen cliënt kan optreden.

III. Optreden voor tegenpartijen

“1. Een advocaat mag in een nieuwe aangelegenheid optreden voor een partij die in een eerdere aangelegenheid die door die advocaat werd aangevat de tegenpartij van zijn cliënt is of is geweest, op voorwaarde dat hij daartoe de uitdrukkelijke toestemming van zijn cliënt in de eerdere aangelegenheid ontving;

2. Een advocaat mag in een nieuwe aangelegenheid optreden voor een partij die in een afgesloten aangelegenheid die door de advocaat werd behandeld de tegenpartij van zijn cliënt was, op voorwaarde dat de nieuwe aangelegenheid geen nauw verband houdt met de eerdere aangelegenheid waarin de advocaat is tussengekomen.”

De eerste regel doelt op de situatie waarbij de advocaat parallel twee dossiers behandelt, één voor een cliënt, een tweede voor een wederpartij van die cliënt. Hij kan dit slechts doen indien de eerste cliënt hiermee akkoord gaat.

IV. Het optreden voor verschillende partijen met initieel gelijklopende belangen

“Indien een gebruikelijke cliënt zijn advocaat in een nieuwe aangelegenheid verzoekt ook voor een partij met gelijklopende belangen op te treden en die partij aanvaardt de advocaat ook te mandateren, kan bij het aanvatten van de werkzaamheden worden afgesproken dat

indien de nieuwe cliënt tijdens de afwikkeling van de aangelegenheid besluit een nieuwe raadsman aan te stellen, of indien tussen de twee cliënten een meningsverschil ontstaat, zulks niet kan beletten dat de advocaat verder voor zijn gebruikelijke cliënt blijft optreden en namens zijn gebruikelijke cliënt eventueel vorderingen tegen de gewezen tweede cliënt kan instellen.”

V. Algemene toelichting bij de voorgaande regels

Opmerkelijk is dat de hierboven vermelde regels een ruimere marge toelaten voor het optreden van een advocaat, zowel tegen een gewezen cliënt als tegen een actuele cliënt.

Men is actueel van oordeel dat het begrip loyaliteit hieraan niet in de weg staat, omdat:

- loyaliteit wederzijds moet zijn; een cliënt kan een advocaat niet voor zich monopoliseren door hem in één enkel dossier te raadplegen en aldus te beletten dat de advocaat nog zou tussenkomen in één of een reeks andere dossiers waarin de cliënt ook betrokken is doch verkiest op een andere raadsman beroep te doen;
- De noodzaak van loyaliteit bij deze regels meestal wordt ondervangen door het feit dat de advocaat de cliënt, wanneer één van de bewuste situaties zich voordoet, hetzij op de hoogte moet stellen, hetzij in bepaalde gevallen zijn uitdrukkelijk akkoord dient te vragen.

Het is evident dat de advocaat in elk concreet geval rekening zal moeten houden met de noodzakelijke loyaliteit ten opzichte van zijn cliënt waarbij dan nog in een aantal gevallen rekening zal moeten worden gehouden met de situatie waarin de cliënt – onderneming deel uitmaakt van een groep ondernemingen, in welke hypothese zich de vraag kan stellen of niet de ganse groep onder het begrip “cliënt” valt.

De toepassing van deze richtlijnen kan evenwel niet tot een oneigenlijk gebruik ervan leiden. Daarom is de toetsing door de Stafhouder vaak aangewezen, hetzij om te vermijden dat de toepassing van deze richtlijnen tot een oneigenlijk gebruik zou leiden, hetzij omdat dit de cliënt van de advocaat die zich principieel zou dienen te onthouden, dan wel terug te trekken, op een onbillijke wijze zou schaden.

HOOFDSTUK V. CONTACTEN VAN ADVOCATEN MET GETUIGEN

De onafhankelijkheid van de advocaat verplicht hem ertoe alle sturende contacten te vermijden met getuigen. Daarmee wordt bedoeld al degenen die kunnen of moeten getuigen in zaken waarmee hij is belast. Dit wil zeggen dat de contacten met eventuele getuigen nooit de bedoeling mogen hebben of de indruk mogen wekken hun getuigenis te beïnvloeden.

Deze regel is enkel van toepassing op nationale gerechtelijke of scheidsrechtelijke rechtsplegingen en dus niet op buitenlandse of transnationale procedures. De reden hiervan is beter te begrijpen in het licht van de motieven die destijds in de Resolutie van de raad van 26 juni 1989 van de balie te Brussel werden weergegeven:

“De deontologie verbiedt in regel de Belgische advocaten alle contacten met getuigen. Andere landen kennen dergelijke regel niet en staan de advocaten zelf toe de getuigen grondig te ondervragen teneinde hen voor te bereiden op een verklaring. Deze landen kennen daarentegen het kruisverhoor dat voor de partijen, die de getuigen niet heeft opgeroepen, een belangrijke waarborg biedt. Bij ontstentenis van dergelijke waarborg, lijkt het niet aangewezen onze deontologie te wijzigen voor de gerechtelijke of scheidsrechtelijke procedures die aan de Belgische procedureregels zijn onderworpen.”

Deze regel geldt ook niet wanneer de advocaat door een toekomstige burgerlijke partij wordt geraadpleegd, of door een getuige, voor diens getuigenis. In dat geval blijft uiteraard de vrijheid van raadpleging, maar zal men zich onthouden de getuigenis van zijn cliënt te beïnvloeden.

HOOFDSTUK VI. CONTACTEN MET GEDETINEERDEN

De advocaat mag een gevangene slechts een bezoek brengen indien hij door hem werd aangesteld, hetzij tijdens het verhoor door de onderzoeksrechter, hetzij achteraf per brief, telegram, fax, telefoon. Hij mag een gedetineerde ook een bezoek brengen wanneer hij werd geraadpleegd door een familielid of samenwonende. In dat geval zal de advocaat de identiteit van de persoon die hem raadpleegt nagaan alsook de familieband of samenwoning.

Het spreekt voor zich dat deze regels niet gelden in geval van aanstelling door het bureau voor juridische bijstand of door de stafhouder.

Andere vormen van raadpleging, zoals op aanbeveling van medegevangenen of gevangenispersoneel, zijn niet toegelaten.

HOOFDSTUK VII. ADVOCaat VAN EEN VERZEKERAAR BA OF RECHTSBIJSTAND

De advocaat die op initiatief van een derde, meestal de verzekeraar of een makelaar, de belangen moet verdedigen van een verzekerde, zal deze onmiddellijk van zijn tussenkomst op de hoogte brengen.

Voor het optreden in rechte in naam van de verzekerde, maar gelast door de verzekeraar is voorzichtigheid geboden.

Artikel 92 van de Wet op de landverzekeringsovereenkomst voorziet dat elke verzekerde vrij is in de keuze van een advocaat of van iedere andere persoon die de vereiste kwalificaties heeft krachtens de op de procedure toepasselijke wet om zijn belangen te verdedigen. De Orde van Vlaamse Balies heeft dit principe opgenomen in haar reglement van 14 maart 2007 betreffende het mandaat dat de advocaat niet rechtstreeks van zijn cliënt ontvangt: *“De advocaat die zijn opdracht niet rechtstreeks van zijn cliënt ontvangt: (...) vergewist zich ervan of de vrije keuze van advocaat van de cliënt gewaarborgd is (...).”*

De problemen die zich kunnen stellen indien de rechtsbijstandverzekering een aanvullende verzekering uitmaakt en wanneer de advocaat wordt aangesteld door een verzekeringsmaatschappij, kunnen als volgt worden samengevat:

- Als blijkt dat de belangen van de verzekeraar strijdig kunnen zijn met deze van de verzekerde, zal de advocaat de verzekeringsmaatschappij verzoeken de verzekerde uit te nodigen een persoonlijk advocaat te kiezen die zijn belangen zal verdedigen. Deze bepaling heeft uiteraard hoofdzakelijk betrekking op de verzekering burgerlijke aansprakelijkheid. Immers, ten aanzien van de rechtsbijstandverzekering is de hypothese van een belangenconflict tussen verzekeraar en verzekerde voorzien in artikel 92 van de Wet op de landverzekeringsovereenkomst. De polis dient te voorzien dat de verzekerde in dergelijk geval vrij is in de keuze van een advocaat die dan de belangen van de verzekerde zal verdedigen zodat er zich geen probleem van tegenstrijdige belangen zal stellen.
- Indien de verzekerde weigert of nalaat een persoonlijk advocaat te kiezen, zal de advocaat van de verzekeringsmaatschappij in haar naam vrijwillig tussenkomen voor het rechtscollege.
- Indien de belangen van de maatschappij en de verzekerde niet tegenstrijdig zijn, maar de waarborg onvolledig of voorwaardelijk, mag de advocaat de belangen van beiden verdedigen voor zover die onderling niet strijdig zijn. Hij mag in dat geval verschijnen in naam van de verzekerde die de enige partij is in het geding. Maar, het beroepsgeheim van de advocaat verbiedt dat hij op eigen initiatief aan zijn tegenstrever de tussen zijn cliënten bestaande contractuele verhouding bekendmaakt. Indien een wederpartij daarom zou verzoeken, mag hij die verhouding alleen bekendmaken met de toestemming van beide cliënten. Indien de tegenstrijdigheid van belangen slechts duidelijk wordt wanneer de advocaat de verdediging van de verzekerde reeds had aangevangen, moet hij zich ontlasten van de belangen zowel van de verzekeraar als van de verzekerde.

Bepaalde auteurs pleiten voor een soepeler regeling en meenden, niet helemaal ten onrechte, dat niets de advocaat kan beletten, indien er zich één aspect van tegenstrijdigheid van belangen voordoet, ten aanzien van de benadeelde derde verder de gemeenschappelijke belangen van verzekeraar en verzekerde te verdedigen. Eén van de vele voorbeelden die daarbij werd aangehaald is de discussie, die, tijdens een procedure waarin de advocaat optreedt voor verzekerde en verzekeraar, kan optreden nopens het al dan niet verschuldigd zijn van intresten door de verzekeraar aan de benadeelde derde boven de dekkingsgrens. In zo'n discussie tussen verzekeraar en verzekerde mag de advocaat zich niet mengen, maar dit zou hem niet mogen beletten verder op te treden in het geschil tegen de benadeelde derde en te pogen in het gemeenschappelijk belang van verzekeraar en verzekerde een zo gunstig mogelijk resultaat te bereiken.

Advies nr. 40 van het departement deontologie van de OVB bevestigt nogmaals het reeds eerder gestelde principe dat wanneer een advocaat gelijktijdig is opgetreden voor een verzekeringsmaatschappij en voor een verzekerde, het niet toegelaten is dat de advocaat de verzekeringsmaatschappij zou verdedigen wanneer er later tussen de verzekeraar en de verzekerde in dezelfde zaak een betwisting ontstaat.

---

¹⁵ P. DEPUYDT, "Erelonen en deontologische aspecten", in *Verzekeringen en Gerechtelijke Procedures*, in VLAAMS PLEITGENOOTSCHAP BIJ DE BALIE TE BRUSSEL (ed.), Kalmthout, Biblo, 1996, 157.